

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer

adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

N. CORNELISSE — ECK EN WIEL

EEN RING AAN DE HAND

Lukas 15:12-32

Wij kennen deze gelijkenis als de gelijkenis van de verloren zoon. Dat is een eenzijdige titel. Die omschrijving is in omloop gekomen door een uitleg die de jongste zoon in het middelpunt van de belangstelling plaatst. Onze ingebakken lust voor schandaaltjes en het buitenissige wordt op die manier gevoed door een vertellingswijze die het summire verhaal van de Heiland over de zonden van deze jongen in geuren en kleuren ons voorschildert.

De Bijbel dramatiseert de zonde niet, noch degene die de zonde doet, zoals vele bekeringsverhalen dat wel doen. De bedoeling van de Meester is niet om de jongste zoon zo zwart mogelijk te schilderen. Hij dramatiseert nooit. Naast de jongste zoon is er immers ook nog de oudste zoon. In deze gelijkenis wil Hij de aandacht vestigen op het vreemde, uitzonderlijke gedrag van de vader. Daarom behoort deze gelijkenis de naam te dragen die de Meester er zelf aan geeft, nl. 'De gelijkenis van een vader die twee zonen had'. Hij vestigt de aandacht op het gedrag van de vader, niet op het verleden van de jongste zoon. Het koninkrijk der hemelen is als een vader die twee zonen had.

De jongste zoon verspeelde al zijn rechten als kind en erfgenaam toen hij wegliep. Wij kennen die regel niet in het westen. Noch zijn berouw of terugkeer konden hem het kindschap teruggeven. Het enige dat voor hem nog mogelijk was, was slaaf te worden van zijn eigen vader. Dat zegt hij ook, „Ik zal opstaan en naar mijn vader gaan en tot hem zeggen, „Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel en voor u, ik ben niet meer waard uw zoon te heten; stel mij gelijk met een uwer dagloners”. Dat was niet

slechts een vorm van deemoedigheid.

Wat doet de vader nu? Wij lezen dat hij zijn zoon tegemoet liep terwijl hij nog ver af was. Dat ver af zijn van de jongste zoon moeten wij niet alleen geografisch verstaan, maar allereerst geestelijk. Zelfs al zou de zoon thuis komen, en iedere dag zijn vader zien, dan zou hij nog ver af zijn. Maar, zijn vader kwam hem tegemoet, terwijl hij nog ver af was. Lukas gebruikt het woord voor lopen in de renbaan. Terwijl de zoon met lood in de schoenen de laatste afstand aflegde, sprinte de vader hem tegemoet. In het Oosten was het ver beneden de waardigheid van een aanzienlijk persoon hard te lopen. De vader legde al zijn waardigheid af.

Voorts, viel hij zijn zoon om de hals en kustte hem. Dezelfde vader die zijn zoon had laten gaan, ongetwijfeld met tranen in de ogen, die loopt hem nu tegemoet. Soms moet je iemand de weg van verharding laten gaan. Praten en waarschuwen helpt op een bepaald moment niet meer. Maar als diezelfde persoon, misschien je eigen kind, zich kapot loopt en tot inkeer komt, dan moet je de bereidheid hebben van die vader, die wij kennen als de Vader van onze Here Jezus.

Het gedrag van de vader krijgt zijn hoogtepunt in het geschenk van die ring. Daar zouden wij het niet in zoeken. Wij lezen daar over heen, en zien het als een extraatje. 'En hij kreeg nog een ring ook'. Ringen zijn voor ons gemeengoed geworden, van de ringen in een kouwgom-automaat tot de duurste ringen in de etalage. In het Oosten had de ring een bijzondere betekenis. Niet iedereen droeg een ring, maar alleen mensen van rang en stand. In het Oude Testament komen wij verschillende keren geschiedenissen tegen waar ringen een belangrijke rol spelen. De zegelring van Juda, die Tamar van hem als onderpand kreeg, was zijn handtekening dat het kind dat van

haar geboren werd van hem was (Gen. 38). Jozef was pas onderkoning van Egypte met de zegelring van Farao aan zijn hand (Gen. 41). Zonder die ring had Jozef geen gezag. Wie de zegelring van iemand droeg, die had zijn volmacht. In dit licht moeten wij die daad van de vader verstaan. Door zijn opdracht „... en doet hem een ring aan zijn hand” herstellde hij zijn zoon in het kindschap.

Hoe kon die vader zover komen? Hoe kwam het dat hij met geen enkel verwijt of straf zijn zoon ontmoette? Wij lezen dat hij met ontferming bewogen was. Deze uitdrukking wordt in de bijbel alleen voor de Here Jezus gebruikt. In gelijkenissen wordt het van mensen gezegd, b.v. in de gelijkenis van de barmhartige samaritaan, en in deze gelijkenis. Het betekent meer dan medelijden. Het grijpt iemand aan tot in het diepst van zijn wezen. Die houding brengt altijd daadwerkelijke hulp met zich mee.

Het is de innerlijke ontferming van God over ons dat Hij ons in Jezus Christus tegemoet gekomen is, terwijl wij nog ver af waren. Als wij denken dat de Here God wel blij met ons mag zijn, dan draaien wij de zaak om. Wij hebben als de jongste zoon alle rechten verspeeld door het vaderhuis te verlaten. En toch, door Jezus Christus krijgen wij het kindschap terug. Wij hebben, hoe besmeurd en besmet ook door de zonde, de status van zonen. Wij zijn geen vreemdelingen meer, zelfs geen bijwoners (gasten), maar „medeburgers der heiligen en huisgenoten Gods” (Ef. 2 : 19). Wij krijgen een ring aan de hand die we alleen maar kunnen aannemen als geschenk. Wij kunnen er niets voor geven. Beseffen we daar de waarde van? Hij is gekocht met het bloed van Jezus Christus. We gaan ons kindschap zo vlug als iets gewoons zien. Dat gebeurt als wij niet beseffen dat God ons iedere dag weer tegemoet moet komen, bewogen door Zijn innerlijke ontferming. De zekerheid van de ring geeft ook een ongekende bevrijding. Hoe diep wij ook vallen, wij dragen die ring van Gods liefde. De oudste zoon kende deze vrijheid niet. Hij is ook 'ver af'. Hoewel hij thuis was stond hij er toch buiten, omdat hij zijn vader niet het de tegemoetkoming van de het de tegemoetkoming vna de

vader waar de Meester de nadruk op legt. Deze zoon moet iets anders horen dan de jongste. „Kind, gij zijt altijd bij mij, en al het mijne is het uwe”. Je gedraagt je als knecht, terwijl je kind bent. Zo overbrugt de vader die ontzaglijke kloof die er ook was tussen hen beiden. Hij vervolgd, „Wij moeten feest vieren en vrolijk zijn”. Dat is een belofte, in de geest van, 'kom mee, laten wij het samen vieren'. De oudste zoon staat model voor de Farizeeën en Schriftgeleerden, die morden toen de tollenaars en zondaars tot Jezus kwamen, en Hij ze ontving en met hen at (zie vs. 1 en 2). De oudste zoon besepte de waarde van zijn ring niet. Hoe makkelijk gaan wij als die oudste zoon alles in het geloofsleven als een plicht zien die zwaar op ons rust. Wij bidden uit plichtsgevoel, en we zien alleen nog maar regels en nog eens regels. Tot hen zegt de Heer, „Wij moeten feest vieren en vrolijk zijn”.

Wij hebben een ring aan de hand. Bij alles wat wij doen dragen wij hem. Zalig hij die hem met waardigheid draagt. Komt, laten wij feest vieren en vrolijk zijn.

in dit nummer

- 233 Ds N. Cornelisse,
Een ring aan de hand
- 234 Drs W. G. Rietkerk,
„Kerk-Turken” (3 - slot)
- 235 M. de Jonge,
Dr Jelle Zijlstra (3)
- 236 D. W. L. Milo,
De graven der Profeten
- 236 Prof. dr H. J. Jager,
Zo was het (30)
- 238 H. Strating,
Democratie en abortus provocatus

W. G. RIETKERK — UTRECHT

„KERK-TURKEN” (3 - slot)

Nog steeds is de toekomst van de naar ons land gevluchte Armeniërs onzeker. Ja, wel is nu bekend, dat er 41 aanvragen tot een verblijfsvergunning zijn afgewezen. Volgens „Trouw” omdat de aanvragers of gehuwd waren en hun gezin nog in Turkije vertoefde — of ongehuwd en nog jong en hun familie zich nog in Turkije bevindt.

Voor mij blijft de vraag staan: in welke omstandigheden zijn deze gezinnen daar in Turkije, dat een lid — of zelfs het hoofd ervan — zich naar ons land heeft begeven om te zien en te proberen of zij hier misschien in vrede zouden kunnen leven?

Alle berichten wijzen erop dat die omstandigheden slecht zijn. Daarom is hier de vraag in het geding of wij wel zo'n gastvrij land zijn als wij graag willen doen voorkomen. Het beleid van de regering t.a.v. de naar ons land gevluchte Armeniërs is benepen.

Tot 1 september wordt niemand uitgewezen. Laten wij hopen en bidden dat er vóór 1 september nog een ander Europees land gevonden kan worden dat bereid is om deze 41 Turken, die wij willen afschuiven, op te nemen.

Velen hebben toch nog ook na 19 juli geld overgemaakt voor deze Armeniërs. Hieronder volgt de afrekening.

19.7 HJH te Z 25,—; 20.7 HV te M 100,—, JPB te R 50,—, MdeJ te R 75,—; 24.7 Kerk te Z 612,86; 31.7 AvdD te R 50,—, DvdD te Z 25,—; 5.8 MvdG te R 200,—, CM te W 25,—.

Totaal f 1.162,81.

Overgemaakt in totaal f 8.410,31.

Om u een beter inzicht te geven in de situatie van deze groep christenen geef ik u tot slot van deze artikelen nog een informatief artikel door van de heer Jürgen Hören. Vooral het slot van zijn artikel maakt duidelijk dat de 41 door Nederland uitgewezen Turken reëel gevaar lopen.

Opgejaagd, vervolgd, gediskrimineerd

Syrisch-orthodoxe christenen en Armeniërs vluchten uit Turkije weg

De toestand in Turkije is gespannen. De steeds erger wordende pro-

blemen der godsdienstige minderheden in Turkije worden gecamoufléerd door de politieke ontwikkelingen van het land. Geruisloos is het konflikt tussen mohammedanen en christenen verscherpt. Talrijke vluchtelingen, vooral op het Turkse platteland, zien nog maar één kans om te overleven: vlucht naar een niet-islamitisch land, b.v. de Duitse Bondsrepubliek of Nederland.

Jürgen Hören:

CHRISTENEN VLUCHTEN UIT TURKIJE WEG

Op de 29e oktober 1978 tegen 17.00 uur werd de christelijke leider en lid van de kerkeraad van Kerburan, Andravos Demir, voor zijn deur van achteren neergeschoten. Zo'n moord is geen op zichzelf staand geval.

In Oost-Turkije, in Anatolië, verkeren de christenen (vooral de Syrisch orthodoxen en Armeniërs) in een benarde toestand. Zonder dat er ruchtbaarheid aan wordt gegeven, worden ze verjaagd, vervolgd, benadeeld, gediskrimineerd.

In het Oostturkse Kerburan (provincie Mardin), waar de 70-jarige Demir werd vermoord, leefden 15 jaar geleden nog meer dan 500 christelijke gezinnen, vooral leden van de Syrisch-orthodoxe belijders. Nu woont daar geen enkel christelijk gezin meer. Na de moord op Demir zijn ook de laatste vijf christelijke gezinnen op de vlucht geslagen, naar Zweden. Tevoren zijn familieleden naar Amerika en Australië geëmigreerd.

Waarom werd Andravos Demir vermoord?

De moslims hadden het beetje kerkelijk bezit van de christelijke gemeenschap in beslag genomen. Van de kerk wilden ze een moskee maken. Met alle juridische middelen verzette Demir zich tegen de uitroeiing van het christelijk erfgoed in Kerburan. Hij moest 't met de dood betalen.

De rechtsvervolgung van de moordenaar was maar een paskwil: tegen een borgsom van ongeveer 200 gulden bleef hij op vrije voeten.

pastorale notities

Altijd weer vragen onze jongens en meisjes naar de bijbelse grond onder de kinderdoop. Dat komt, doordat allerlei groepen, bewegingen en secten de nadruk leggen op de noodzakelijkheid van een persoonlijke bekering: Dat je gedoopt bent, stelt niets voor en dat je lid van een kerk bent nog veel minder; het wordt pas wat, als jij zelf je hart aan Jezus geeft en wanneer je getuigen kunt van een persoonlijke verkiezing van eeuwigheid en de uiterste polen stoten elkaar daarna meteen weer af, want de mannen van de zwarte-kousengemeente tasten bevend naar een verborgen relatie met Hem.

In dit opzicht raken de uitersten elkaar: de mensen van het zwaarste mysticisme en de jongste opwekkingsbewegingen. Maar die

fleurige opwekkingspredikers organiseren de bekeringen moeiteloos in de trant van de methodisten.

Ik ga dan maar weer met onze jeugd lezen hoe het Evangelie naar ons werelddeel kwam. De eerste vrouw in Europa die gelovig lusterde, werd gedoopt met haar huis. De eerste Europese man horode van Paulus: Als gij uw vertrouwen op de Here Jezus stelt, zult gij behouden worden en uw huis. Dat was dan de gevangengewaker in Filippi. Ik vertel er maar niet bij, dat een Gereformeerde hoogleraar in zijn kommentaar op Handelingen bij herhaling zegt, dat natuurlijk eerst ook het gezin van Lydia tot bekering gekomen was en ook het huis van de gevangenisman, want anders zouden zij niet allen gedoopt zijn: Lucas is onvolledig geweest, hij had dat er eigenlijk bij moeten vermelden.

Dat van die professor zeg ik er maar niet bij, want dan raken ze weer in dewar. Het ging het voorstellingsvermogen van die man te boven, dat de Here, als vader of moeder tot geloof komt, Zijn heil ook aan de kinderen geeft. Net als bij Abraham.

A. H. Algra, Sliedrecht

De strijd tegen Syrisch orthodoxen en Armeniërs heeft veel bloedige sporen achtergelaten. In de 1e wereldoorlog begonnen de Turken een veldtocht om de Armeniërs uit te roeien. Van de twee miljoen die er vóór 't uitbreken van de oorlog in Turkije woonden, leefden er na de oorlog nog maar 280.000.

De Armeense Kerk van Anatolië was in een paar jaar vernietigd.

De haat die de Moslims tegen Armeniërs en Syrisch orthodoxen koesteren, is niet verdwenen. In Kerburan b.v.: op de 8e juni 1945 wordt een familielid van Demir door de Koerd Abdullah Aga gedood. Hij wordt daarvoor niet vervolgd.

Op de 15e augustus 1973 wordt de christen Gevri Baysal op zijn akker doodgeschoten. De daders blijven ongestraft. Velen verlieten vaderland, have en goed, omdat ze vervolging en diskriminatie niet langer konden verdragen.

Formeel garandeert de Turkse grondwet „vrijheid van geweten, geloof en godsdienstige overtuiging”. Niemand mag om zijn geloof of godsdienstige overtuiging nadeel lijden, staat er in artikel 19. Maar de werkelijkheid ziet er anders uit. In de paspoorten worden de christelijke namen van een teken voorzien. De autoriteiten kunnen onmiddellijk vaststellen, wie tot de godsdienstige minderheid behoort.

Christenen die hun dienstplicht moeten vervullen, worden vaak naar de meest afgelegen en onher-

bergzame streken gestuurd. Veel christelijke ambachtslui kunnen zich in hun dorpen niet meer handhaven, omdat de moslims met hen geen zaken willen doen. De meeste christenen proberen onder te duiken in de anoniemiteit van Istanbul, om daar een nieuw bestaan op te bouwen. Maar zelfs in die grote stad heerst slechts schijnbaar een sfeer van verdraagzaamheid.

Sinds enkele jaren trachten vervolgens Turkse christenen asiel te verkrijgen in de Duitse Bondsrepubliek, in Nederland, in Zweden, Amerika en Australië.

Van januari tot oktober 1978 dienden, alleen al in Hengelo en Amsterdam 263 Syrisch-orthodoxe christenen en 190 Armeniërs een verzoek in om als vluchteling te worden opgenomen. Ook in de Bondsrepubliek zijn er veel aanvragen om asiel. De meeste aanvragen worden niet ingewilligd.

Die afwijzing wordt zo gemotiveerd: Wat men opwerpt (godsdienstvervolgung) is wel diskriminatie, maar geen individuele vervolging door agressie op het leven en de persoonlijke vrijheid. Het bestaan wordt niet vernietigd. Bovendien gaat het om akties van mohammedaanse groeperingen, niet om die van de Staat. Al is de politie in afzonderlijke gevallen niet actief tegen inbreuken op de vrijheid opgetreden, dan kan daaruit nog niet worden geconcludeerd, dat de schuld bij de Staat ligt...

Voor de civiele rechtbank in Ansbach (Duitsland) verweerde de mi-

nister van binnenlandse zaken zich in november 1978 tegen het verzoek om asiel door een Turks gezin van de Syrisch orthodoxe ritus. Dit gezin had zijn verzoek gemotiveerd „met de vrees voor vervolging omwille van het christelijk geloof”. De raad die over dat verzoek moest beslissen, wees de opname af. (Hoeveel aanvragen worden in ons land afgewezen?)

De tegenpartij steunde het verzoek. Motivering: „De verzoeker staat in de streek van zijn geboorteland voor de vernietiging van zijn bestaan. Men kan niet van hem vergen, dat hij op een andere plaats in Turkije een nieuw bestaan opbouwt”. Maar de afwijzende motivering van het ministerie van binnenlandse zaken gaf de doorslag. Het gezin kreeg geen asiel.

Ook de rechtbank te Keulen wees op 15 december 1978 het verzoek om asiel van een Armeens christen af.

Ingewijden beweren, dat de Bondsrepubliek de Turken, die om onderdak vragen, afwijst, omdat ze rekening houdt met de buitenlandse politiek. Men wil het toch al zwakke lid in het Navo-verband niet tegen zich innemen.

(Wat is in Nederland de rede van afwijzing?)

Maar de Turkse regering volgt argwanend het gedrag van de steeds toenemend aantal burgers, die in

de Bondsrepubliek en Nederland om asiel vragen.

Ieder die om politieke redenen een verzoek om opname indient wordt strafrechtelijk vervolgd. Daar staat maximaal vijf jaar gevangenis op.

De Turkse regering past hiervoor paragraaf 140 van de Strafwet toe, waardoor burgers, die in het buitenland valse inlichtingen over staatszaken geven, tot vijf jaar gevangenis kunnen worden veroordeeld.

De Turkse regering probeert zelf om de namen te ontdekken van hen, die proberen uit te wijken. De Turkse ambassadeur in Bonn deed een vergeefse poging om bij het Bureau voor buitenlandse vluchtelingen de namen te achterhalen van ongeveer 7000 landgenoten die om onderdak vragen.

Zullen wij christenen ons zonder meer neerleggen bij de vervolging van onze broeders en zusters in het geloof?

Tot over de Turkse landsgrenzen heen? De tolerantie van de muselmannen, die 99% van de Turkse bevolking vormen, is minimaal. Het Turks parlement bekommert zich niet om de dringende problemen van religieuze minderheden in het land.

Daardoor wordt een mistoestand versluierd, maar niet opgelost.

een bekwaam bankier van R.K.-huizen, die ruim 4½ jaar het departement van Economische Zaken had geleid. Een „vakman” dus. Niet te verwonderen is, dat de jeugdige nieuwe minister tegen zijn taak opzag. „Wat ik meebracht was een zekere hoeveelheid theoretische kennis, gespeend van vrijwel elke praktisch ervaring.” (43). „Het departementale leven moest eerst wel even wennen, na het vrije academische bestaan. Een departement is een langs hiërarchische lijnen opgezet geheel, en verder ingedeeld in een aantal sectoren — meestal directoraten-generaal — die zich met bepaalde gedeelten van het totale beleid bezig houden. (...) De dagelijkse leiding van het departement berust in de handen van de secretaris-generaal, waarvan taak en verantwoordelijkheid op de verschillende departementen nog al uiteenliep en misschien nog wel uiteenloopt.

Mijn secretaris-generaal was (...) niet zozeer de administratieve leider van het departement, maar hij was in feite tevens belast met de beleidscoördinatie van de afzonderlijke directoraten-generaal” (43). Over de situatie, waarin het politieke leven zich bevond zegt hij „De Nederlandse volkshuishouding stond aan de vooravond van een spectaculaire en totaal niet verwachte voorspoed. De periode 1945-1949 was de periode van herstel en wederopbouw, gekenmerkt door soberheid en inspanning. Iedereen bleef zich ook na dit aanvankelijk herstel, instellen op een lange periode van betrekkelijk lage welvaart (...) niemand van ons bevroedde dat (...) de economie kerngezond was, of, met andere woorden, dat we in de startblokken stonden voor een economische sprint, die niemand had durven verwachten.” (43, 44).

Als minister heb je intensieve contacten met de staten-generaal. Het hoogtepunt daarvan en wat ook bijzonder naar buiten treedt, is de jaarlijkse begrotingsbehandeling, met name in de Tweede Kamer. Die was gesteld op begin december 1952 en op 4 december moest Zijlstra zijn eerste redevoering, de verdediging van de beleidsvoornemens van het kabinet op conomisch gebied en van zijn directe taak en plaats daarin, houden. Dit eerste optreden was „met lood in de schoenen”. Hij had nl. nog maar weinig voor grote gezelschappen gesproken.

Hij ving toen aan met een algemene schets van de economische situatie. Hoe die ná de tweede wereldoorlog zich ontwikkelde: een sterk Amerika met daartegenover een zwak Europa. Hoe we als Nederland in die situatie leven moesten van in- en uitvoer, kwalitatief goede produkten moeten leveren, tegen lage prijzen. Dat kan enkel als we onze produktiviteit opvoeren, als we de industrialisatie bevorderen, als we in Benelux-verband (een groter geheel) kunnen

optreden. In die rede wees Zijlstra opnieuw „De weg naar vrijheid” af, het overheidsingrijpen kwam bij hem niet als eerste aan bod, indien nodig slechts als een „globaal in-prijpen” (248).

Even doet Zijlstra dan, aan het eind, een deur open en komt iets persoonlijks naar buiten. Enkele afgevaardigden hadden namelijk graag „iets willen horen over de ‘pensées intimes’ van de minister, over zijn principiële kijk op deze (in de discussies behandelde) vraagstukken. Ik zou daarop nu liever niet diep ingaan, omdat ons dit nu te ver zou voeren. Alleen dit: de grondwet voor de christelijke economische politiek is dat, wat de grondwet van het christelijke leven is: Liefde tot God en liefde tot de naaste en die beide in onverbrekelijke samenhang. Dat is slechts een andere wijze van zeggen dan het stellen en zien van de mens als beeldrager Gods. Dat is zijn waarde, zijn ware menselijke waarde, en in de economische en sociale politiek moet die waarde tot zijn recht komen en gerespecteerd worden.” (249). Deze zeer algemene beantwoording was in de gegeven situatie een juiste. Maar op een heel ander moment gaf hij — hoewel ’t toen beslist wel kon en ook nodig was — ook niet meer dan een algemene tekening. Dat was in 1954, toen het 75-jarig bestaan van de A.R.P. werd gevierd en Zijlstra in een toespraak zei „Dat ook dit terrein (het sociaal-economische) niet ligt buiten het vlak van onze principiële roeping”. En even verder „Wanneer wij ons ook maar voor een deel zouden laten dwingen in de schrale, ja onwezenlijke tegenstelling liberalisme-socialisme, hebben wij die toekomst verspeeld. Het gaat ons uiteindelijk om veel belangrijker dingen”. Maar welke dan wel? Hij roert aan dat het uitspreken van de bede „Geef ons heden ons dagelijks brood” in concreto ook wil zeggen „Wil ons een oplossing geven voor onze economische problemen van heden” en dit vragend dienen we ons te „voegen onder het beslag van de Bijbel” (256). Daar blijft het dan bij. Zijn stellingname spitst zich echter duidelijker toe als hij in 1963, op een reünie van S.S.R. uiteenzet, dat er eerder sprake kan zijn van „een politiek van christenen” dan van een echte „christelijke politiek”. Zo’n situatie kan echter ieder moment veranderen, als windstille verdwijnt en storm opsteekt. „Dan moet de christelijke politiek paraat zijn. Op die hoogten van haar bestaan is de christelijke politieke partij meer dan een vereniging van christenen, dan kristalliseert de politiek van christenen zich tot christelijke politiek.” (307).

We keren terug naar 4 december 1952, de eerste begrotingsrede. Die was in de Tweede Kamer goed gevallen. „Wat ik vooral plezierig vond was dat alle grote partijen goede aanknopingspunten zagen

vervolg op pag. 236

M. DE JONGE — DEN HAAG

Dr Jelle Zijlstra

(3)

N.a.v. het onder deze titel verschenen boek, samengesteld door dr G. Puchinger (uitg. Strengolt, Naarden, f 47,50)

Hoe komt iemand tot een ministerschap? Slechts weinigen zijn daarvan op de hoogte: hoe een kabinetsformateur werkt, het betrokken zijn van politieke partij en functionarissen daarbij, de manier van het zoeken van kandidaat-ministers enz. Weliswaar lezen we daarvan iets in de krant, maar ’t is veel boeiender iemand zélf daarover te horen vertellen. Dr Zijlstra doet dat uitvoerig in z’n gesprekken met dr Puchinger. In 1952 werd hij voor ’t eerst, hij was toen 34 jaar, bij die politieke zaken betrokken.

In het vorige artikel gaf ik reeds aan, dat Zijlstra zich als criticus van een P.v.d.A.-studie „De weg naar vrijheid” had gepresenteerd. Toen in de loop van de kabinets-

formatie-1952 bleek, dat de ministerspost op Economische Zaken door iemand van A.R.-huizen zou kunnen worden bezet, viel de aandacht op hem. Wat ons achteraf verwondert is, dat het toen tot stand gekomen kabinet onder leiding stond van dr W. Drees Sr.; deze immers gaf daarmee toch ruimte aan de opvattingen en inzichten van Zijlstra en sloeg toen dus die weg-naar-de-vrijheid niet in. Indirect distancieerde de kabinetsleider zich daarmee van de studie-Den Uyl.

De verhouding Drees-Zijlstra was uitstekend. „Ik doe niemand tekort wanneer ik zeg dat onze minister-president dr W. Drees de meeste indruk op mij heeft gemaakt. Ik heb altijd een soort vertrouwensrelatie met hem gehad, en die had je toch niet zo gemakkelijk met hem. Ja, hij was een bijzonder man. Het is moeilijk precies aan te geven waarin en waardoor hij zo’n indrukwekkende minister-president is geweest. Zeker, hij was uiterst bekwaam en volstrekt integer. Maar die zijn er wel meer. Misschien hangt het samen met een eigenschap, die men benaderenderwijze als onbaatzuchtigheid kan beschouwen. (...) Ook in partijpolitieke zin vond ik hem uniek. Hij was een gepassioneerd aanhanger van het socialisme, maar liet zich niet door achterbannen op sleeptouw nemen.” (39).

Dr Zijlstra nam de portefeuille over van dr J. R. M. van den Brink,

De graven der profeten

De Heiland had een aantal vermoeiende discussies met de Schriftgeleerden en de Farizeërs gehad. De tegenstellingen kwamen op een hoogtepunt. De tijd was rijp voor een zeventvoudig „wee u”. Het ging er om: dat zij het kerkvolk lasten oplegden, waar ze zelf niet aan tilden; dat ze, zelf blind, zich als kerkleiders opwierpen; dat ze graag als eerbiedwaardige personen beschouwd werden, maar op vrome wijze huichelden; dat ze het nauw namen met de kleinigheden, maar in de grote zaken falikant te kort schooten. En dan volgde de uitspraak van onze Heiland: „jullie bouwt de graven der profeten en verfraait de gedenktekenen van de rechtvaardigen — maar jullie bent zelf moordenaars!”¹⁾

Dat kwam verschrikkelijk hard aan. Geen wonder, dat de aangesprokenen op elke wijze genoegdoening hebben gezocht. Wat zou wel de achtergrond van deze fatale wending in de discussie zijn geweest?

De gesprekken vonden zonder twijfel op het tempelplein plaats. Wanneer u vandaag op het vroegere tempelplein staat, ziet u in Oostelijke richting de Olijfberg liggen. En tussen het tempelplein en de Olijfberg, beneden in het Kidrondal, zal uw blik blijven rusten op een aantal grafmonumenten. De graven van profeten en rechtvaardigen.

Jawel, daar liggen in het Kidrondal nog steeds enkele markante graftekens, waar Israël vandaag erg trots op is. Ze zijn van alle kanten te zien en als de Heiland die monumenten zag moet Hij aan de achterliggende geschiedenis hebben gedacht. De Heiland zei immers nooit zo maar iets, maar wat zijn ogen zagen was vaak thema voor zijn gesprekken.

—o—

Vandaag zijn er vier beroemde graftekens over. Het eerste is van de priestersfamilie Hezir, uit de periode van de eerste tempel. Het is het oudste in Israël bewaarde graf — hoewel het monument Hellenistische invloeden verraadt en dus van jonger datum is dan het graf zelf. — Het tweede grafteken heet Absalom's graf — maar zoals u weet is Absalom daar nimmer begraven²⁾. Het is ook niet de „zuil van Absalom”³⁾ want daarvoor is de bouwstijl te jong.

Het derde wordt geacht van koning Josafat van Juda te zijn. Of dat werkelijk juist is kan betwijfeld worden, want de zonen van David werden over het algemeen in de Davidsstad, op de berg Sion, bijgezet. De overlevering, en dan een zeer oude, schrijft dit graf echter aan Josafat toe en in Jezus' dagen was het al van een prachtig monument voorzien en werd het vered.

Koning Josafat's naam heeft een beste klank bij Bijbellezers. Hij deed wat

recht is in de ogen des Heren⁴⁾. Zijn naam alleen al betekent: de Heere richt. Hij herstelde het recht in Israël na een decadente tijd. Hij wees er zijn rechters op, dat ze geen menselijk maar Goddelijk recht uitoefenden. Meer dan vele anderen mag Josafat een „rechtvaardige” worden genoemd. Om die reden wordt het Kidrondal ook wel „dal des gerichts” genoemd.

En dan is er een vierde graf. Het wordt toegeschreven aan de profeet Zacharia. Dat is wel het voornaamste graf van Jerusalem. Veel Joden hebben begeerd, naast Zacharia te mogen worden begraven. Met bijgelovige vrees kwamen ze eeuwen lang bij dit graf schuld belijden en om hulp bidden, wanneer het land in nood was. Welke Zacharia was dit en waarom werd hij aangesproken bij nationale moeilijkheden?

Het was de profeet Zacharia, niet van het voorlaatste boek uit het oude testament, maar de zoon van de priester Jojada⁵⁾. Priester Jojada had, samen met zijn vrouw Josabath, een prinsje van David's bloede gered, toen koningin Athalia alle prinsjes vermoordde. Dat prinsje was de latere koning Joas, die als zevenjarige op de troon kwam⁶⁾. Uiteraard was de priester Jojada gouverneur en — toen de koning meerderjarig en wijs genoeg was — zijn voornaamste geheimraad. Jojada, die de dynastie had gered, werd dan ook bij de koningen begraven, vanwege zijn grote verdiensten⁷⁾. Maar na de dood van Jojada verliet de wijsheid Joas en koning Joas herstelde alle afgoderij, waar het volk zo zwaar voor gestraft was. De oudsten van het volk lokten de koning mee op de verkeerde weg en stelden zo het hele volk opnieuw aansprakelijk voor de totale afval. Er was maar één man in Juda die het zag en te keer ging: Jojada's zoon Zacharia!

De neef van de koning sprak luidkeels van overtreding, van tegenspoed en van verlating van 's Heeren wegen. Maar er was geen schuldbesef bij de koning en de aristocratie — dus werd de boeteprofeet tot zwijgen gebracht. Door middel van een samenzwering werd hij, op bevel van koning Joas, door steniging gedood: als iemand die anderen aanspoort om vreemde goden te dienen.

De Bijbel zegt: hij is gedood in de voorhof van het huis des Heeren. De

H. J. JAGER — KAMPEN

Zo was het (30)

In het vorige praatje heb ik trachten aan te tonen, dat er in de Schrift sprake is van Gods berouw. Echt berouw. We moeten maar laten staan wat er staat. De HERE houdt Zijn beloften. We kunnen op Hem aan. Hij kan niet liegen. Maar als Gods kinderen „liegen”, d.w.z. niet beantwoorden aan hun bestemming, dan berouwt het Hem, dat Hij hen in dienst heeft genomen. Zo berouwde het de HERE, dat Hij Saul koning had gemaakt. En dat aan Eli en zijn huis een blijvend priesterschap beloofd was. God wilde Zijn belofte wel houden, maar de zonen van Eli verspeelden hun „recht” op het priesterschap. God reageert op het doen en laten van Zijn volk. Zo was dat onder het O.T., maar zo is het nog met ons. Nog is het waar, wat er staat geschreven: „Die Mij eren zal Ik eren, maar wie Mij verachten zullen licht geacht worden”. Het komt er nog wel degelijk op aan hoe wij leven. Allen die het Evangelie geloven mogen weten, dat zij behoren tot het „uitverkoren geslacht”. Maar als zij hun roeping en verkiezing niet veilig stellen door een leven in de vrees voor de HERE, dan zullen ze buiten geworpen worden. Als werkers van ongerechtigheid. Alleen als we de goede strijd hebben gestreden is voor ons weggelegd de krans der gerechtigheid.

In m'n bezigheid als pastor heb ik wie weet hoe vaak gehoord: „God moet het doen”. Hij moet ons het geloof geven en Hij moet ons leven vernieuwen en Hij moet ons zalig maken. Waarmee men wilde zeggen: Wij kunnen tot onze zaligheid niets toe- of afdoen.

Dat klinkt wel erg vroom. En het kan ook wel goed worden verstaan. Als wij onze natuur volgen komt er van onze zaligheid niets terecht. Want in ons, zoals wij van natuur zijn, woont niets goeds. Op catechisatie werd ons verteld, dat Klaas Kuipinga in de dagen der Afscheiding aan ds Hendrik de Cock zei: „Als ik één zucht tot m'n zaligheid moest toedoen, dan ging ik voor eeuwig verloren”. Als dat bedoeld is in de zin van: In m'n oude natuur is geen goeds, dan is het waar. Maar het kan ook worden misverstaan als betuiging van lijdelijkheid: God moet alles doen en wij hoeven niets te doen. Want dat is niet waar.

Vervolg van pag. 235

DR JELLE ZIJLSTRA

voor instemming met het te voeren beleid; ook de oppositie, de VVD, stelde zich welwillend op.” (47). Het zou te ver voeren de hele politieke levensgang van dr Zijlstra op soortgelijke manier weer te geven. Ze is overigens wel boeiend en levendig beschreven. We volstaan met hier zijn „politieke carrière” weer te geven:

2 september 1952-13 oktober 1956: minister van economische zaken in het derde kabinet-Drees;
13 oktober 1956-22 december 1958: idem, in het vierde kabinet-Drees;
22 december 1959-19 mei 1959,

idem, tevens minister van financiën ad interim in het tweede kabinet-Beel;

19 mei 1959-24 juli 1963: minister van financiën in het kabinet-De Quay;

juli 1963-november 1966: lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal;

22 november 1966-5 april 1967: minister-president, tevens minister van algemene zaken en minister van financiën.

Die laatste periode was heel markant. We lezen uitvoerig op welke wijze de heer Zijlstra dit kabinet samenstelde, dat tot doel had de nagelaten boedel van het ten val gebrachte kabinet-Cals te ordenen en een basis te leggen voor een duidelijk politieke ploeg opvolgers.

overlevering zegt: op Grote Verzoendag en wel toen de priester Zacharia van het altaar naar het heilige der heiligen ging. De Heiland zei later: tussen het tempelhuis en het altaar ⁸⁾.

De man stierf dus op die heilige plaats en stamelde nog zijn naam: „de Heere zij indachtig”. Daar zat de dreiging in: de Heere zie het en neme wraak! En de Heere heeft inderdaad zijn profeet gewroken: Joas is zelf door een samenzwering gedood, vanwege zijn moord op Zacharia ⁹⁾. En Juda werd gestraft met een inval door de Arameërs.

—o—

Wanneer deze graven ook in Jezus' dagen al te zien waren vanaf het tempelplein, moet Hij aan Zacharia hebben gedacht. Dit is geen speculatie, want de inventaris der kerkelijke moorden ligt tussen Abel en Zacharia.¹⁰⁾ Abel is de eerste in de Schrift genoemde rechtvaardige, die om zijn rechtvaardigheid is vermoord¹¹⁾; Zacharia was in de toenmalige canon de laatste profeet, die om zijn profetie is vermoord¹²⁾. (Dat de profeet Zacharia in Mattheus „zoon van Berechiah” wordt genoemd, slaan we maar even over; hij was de zoon van Jojada en er waren twee andere Zacharia's, die zonen van Berechiah's waren.)

Ziende op die grafmonumenten zei de Heiland: „jullie bouwt de graven der profeten en verfraait de gedenktekenen van de rechtvaardigen — maar jullie bent zelf moordenaars!”. Die zweepslag was geen slag in de lucht. Want de Heiland ging verder: „jullie orthodoxe kerkmensen kunt wel zeggen, dat jullie die daden van je voorouders niet voor je rekening neemt — maar intussen zijn jullie zonen van moordenaars”.

„Zoon van” betekent in de Oosterse spraak altijd „van dat soort”. Die zonen van moordenaars waren zelf potentiële moordenaars en de Heiland zei dan ook „maak de maat van je voorouders maar vol”¹³⁾. Hij wist wat in de mens schuilt en zag de toekomst helder voor Zich. Joas, de geredde, vermoorde Zacharia, zoon van zijn redder. En het bondsvolk, uit het diensthuis gered, vermoordde de Zoon van zijn God, zijn Redder. De

zonen van moordenaars, die de graftekens van de vermoorde profeten en rechtvaardigen hogelijk vereerden, zouden de Heiland gaan doden, de grote Rechtvaardige, de hoogste Profeet!

—o—

Er zit een les in die graven van profeten en rechtvaardigen. De Heiland achtte de uiterlijke vorm niet nodig, wanneer die innerlijke vormeloosheid moest maskeren. Hij zag het hart aan. Als de tempel des Heeren verafgoed werd, kondigde Hij de tempelverwoesting aan. Als de reinigingswetten in het extreme werden uitgevoerd, wees Hij op roof en onmatigheid. Als de profeten na hun dood vereerd werden, wees Hij op de oorzaak van hun dood. Als de kerkelijke aristocratie 's Heilands leer naar de traditionele maat trachtte te keuren, wees Hij op hun onbekendheid met de wet-der-liefde. En met zijn gelijkenis van de slechte pachters tekende Hij hun eigen beleid: gezondenen werden uitgeworpen, gestenigd, gedood; de zoon van de eigenaar werd vermoord met voorbedachten rade.

Ze hebben hun beleid tot het einde gevoerd. De Zoon van de Eigenaar is gedood in religieus fanatisme. Jezus zag dat alles duidelijk aankomen, als Hij naar het graf van Zacharia en het monument van Josafat keek.

Als wij vandaag de graven van onze profeten bouwen, vergeten dogmatische vondsten tot kerkelijke belijdenis opvijzelen, voor de erfenis van onze voormannen bloed vergieten en terwille van kerkelijke uitspraken ambtsdragers vermoorden... dan zegt de Heiland alsnog: „Jerusalem, Jerusalem...”

1) Mtt 23 : 35 en Luc. 11 : 51 — 2) 2 Sam. 18 : 17 — 3) 2 Sam. 18 : 18 — 4) 1 Kon. 22 : 41-51 en 2 Kron. 19 : 4-11 — 5) 2 Kron. 24 : 20-22 — 6) 2 Kron. 22 — 7) 2 Kron. 24 : 16 — 8) Mtt 23 : 35 en Luc. 11 : 51 — 9) 2 Kron. 12 : 19-21 en 2 Kron. 24 : 25 — 10) Mtt 23 : 35 — 11) Hbr. 11 : 4 en 1 Joh. 3 : 12 — 12) 2 Kron. 24 : 21 — 13) Mtt 23 : 31.

Vrij veel mensen heb ik ontmoet, die zich van het Evangelie af maakten met de verklaring: Wij kunnen niets doen, God moet het doen! Wat men met dat „het” bedoelde was niet altijd duidelijk. Sommigen dachten, dat zij zelf helemaal niets konden doen en ook niet hoefden doen. Anderen beweerden, dat zij er niets aan af of toe konden doen, dat ze werden wedergeboren. Een mens moest toch maar wedergeboren worden en daarop moest hij maar wachten. Dát was volgens hen een onomstotelijke waarheid. Wat ik bestreed. En wat ik probeerde aan te tonen uit Joh. 3: Het gesprek van de Here Jezus met Nicodemus. Daar verzekert de Heiland deze Schriftgeleerde, dat niemand, dus ook hij niet, het Koninkrijk Gods kan binnengaan, zonder wedergeboorte. Die is dus noodzakelijk. Maar aan Nicodemus wordt ook de weg gewezen, die hij te gaan heeft. Hij moet immers tot nieuw leven komen „uit water en Geest”. D.w.z. hij moet zich laten dopen met water door Johannes de Doper. Met tollenaars en hoeren. En zich door Johannes laten wijzen tot de Christus, die zal dopen met de Heilige Geest. Als hij dat advies niet weerstaat, maar zich laat raden dan zal hij zó, door geloof in de Zoon van God, het nieuwe leven ontvangen. Want wie in Hem gelooft heeft eeuwig leven. Is uit de dood in het leven overgegaan. Maar dan moet hij niet doen als sommige Farizeëen. Die verwierpen Gods advies, want zij lieten zich door Johannes niet dopen. Zo staat het in Lukas 7 : 30. Of Nicodemus dus ook iets moest doen. Trouwens als hij door het geloof in Christus tot nieuw leven is gekomen dan heeft hij in z'n leven nog heel veel moeten doen. Evenals wij allen.

Jezus heeft z'n apostelen de wereld in gezonden met de opdracht: „Predikt het Evangelie aan alle volken”. Wie de Blijde Boodschap gelooft, is overgegaan tot een nieuw leven. Maar dan geldt voor hem nog de opdracht, te onderhouden alles wat de Here geboden heeft! Dat heeft de Heiland der wereld immers zijn gezanten laten verkondigen. Als we geloven in Jezus Christus dan zijn we, aanvankelijk, gered. Maar dan zijn we nog niet aan het einde van de weg der zaligheid gekomen. We komen er wel, als we volharden tot het einde; maar we zijn er dan nog niet. Laten we maar eens denken aan II Petrus 1 : 5 vv: „Maar voegt bij uw geloof, met betoon van alle ijver, deugd, bij de deugd kennis, bij de kennis zelfbeheersing, bij de zelfbeheersing volharding, bij de volharding godsvrucht, bij de godsvrucht broeder- en zusterliefde, en daarbij liefde jegens allen”. De Schriften zijn er vol van, dat we ijverig hebben te zijn in goede werken. Dat we mogen en moeten jagen naar de heiligmaking. Dat we onze redding moeten bewerken met heilige zorgvuldigheid. Dat zullen we allen wel weten. Een andere vraag is of we het ook doen. Dáár komt het op aan. Want niet ieder, die zegt: „Here, Here”, zal ingaan in het Koninkrijk Gods. Maar wie doet de wil van de hemelse Vader. Werkers van ongerechtigheid zullen uitgeworpen worden.

Toen ik in 1928 begon met m'n werk heb ik vermoedelijk niet veel nadruk gelegd op goede werken. In de kring waarin ik ben opgevoed werden die woorden niet vaak genoemd. En m'n catecheet heeft ons bij mijn weten nooit aangespoord om ijverig te zijn in allerlei goed werk. Dat woord was een beetje verdacht. Er zat een rooms luchtje aan. Was het niet een weinig remonstrants? Toen ik in de loop der jaren leerde inzien, dat we niet alleen het Evangelie moesten geloven, maar ook naar aanwijzing daarvan moesten leven, heb ik regelmatig aangedrongen om „naarstig” eigen zaligheid te werken. Dat viel niet bij alle hoorders in de smaak. Soms liet men mij merken, dat men dit wel een weinig remonstrants vond! Dat doet me denken aan een verhaal, dat mij eens verteld is. Er was eens een oude broeder, die z'n einde voelde naderen. Hij verdeelde een en ander onder z'n kinderen. Aan de oudste zoon overhandigde hij de grote Statenbijbel. En wel met deze woorden: Sommige teksten heb ik rood aangestreept, daarmee moet je een beetje voorzichtig zijn. Ze klinken wat remonstrants! — Hij zal wel teksten bedoeld hebben als: „Werkte uw eigen redding...” en zo vele andere.

Luther moet eens gezegd hebben, dat goede werken schadelijk zijn voor de zaligheid. Die „grote man” heeft wel meer dwaasheden uitgesproken. Maar zulke uitspraken hebben wel invloed gehad in de kerkgeschiedenis. Nu was die praat van Luther wel te begrijpen. Hij was meer dan zat van allerlei roomse goede werken, waarmee hij zich had afgetobd. In de strijd tegen Rome gleed hij wat uit naar de andere kant. Zo gaat dat meestal met een kerkelijke strijd. Maar dat was nog geen reden voor luthers en gereformeerden om de reformator daarin te volgen! Helaas hebben ze dat wel gedaan. In de loop der jaren heb ik opgemerkt dat de minst goede uitspraken van voorgangers door de volgelingen het best worden onthouden. Het zou wel goed geweest zijn, dunkt mij, als niet alle woorden, uit de mond van een groot man gevloeid, voor het nageslacht waren opgetekend.

Mijn ervaring is, dat heel de gereformeerde gezindte — wat dat dan ook mag zijn — doordrongen is van de waarheid, dat de menselijke natuur verdorven is. En dat gelovigen hun leven lang met zwakheden en gebreken hebben te strijden. Bij hele generaties is er in gehémerd: wij zijn onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad. En: ook onze beste werken zijn onvolkomen en met zonde bevuurd. Wat is mij vaak toegevoegd, als ik aandrong op een leven naar aanwijzing van het Evangelie: Maar dominee, we zijn toch slecht? Als ik dan vroeg naar een bepaalde slechtheid, dan bleef menigeen het antwoord schuldig. Maar men bleef er bij: we zijn ontaard slecht. Soms werd iemand kwaad als ik op een of ander gebrek wees. Mogelijk vraagt iemand of ik het er dan niet mee eens ben, dat de menselijke natuur verdorven is? Dus ook de natuur van

ons gelovigen? Zeker, daarmee ben ik het eens. Al vraag ik mij wel eens af, of het accent dat hierop gelegd wordt niet wat al te zwaar is. Ook twijfel ik wel eens of ieder werkelijk overtuigd is, dat al z'n beste werken met zonde bevestigd zijn. Moet elk christen belijden, dat hij tegen alle geboden Gods zwaar gezondigd heeft en geen daarvan gehouden? Al zou dit zo zijn, dan ben ik overtuigd, dat op belijdenis van schuld, de HERE mild en overvloedig vergeeft. Een moordenaar aan het kruis kwam ook met de Here Jezus in het paradijs. Maar mogen we nooit eens zeggen, dat we gehoorzaam zijn geweest? Doen we nooit iets helemaal goed? Zodat we dat voor God kunnen verantwoorden? Laat ieder daarover maar eens nadenken. We kunnen ons ook sommige „waarheden” laten aanpraten.

Van de „oude mens” zal ik geen goeds zeggen. Maar er is toch ook een „nieuwe mens”? In Christus? En daarvan worden in de Schrift toch heerlijke dingen gezegd? In Christus zijn we „dood voor de zonde, levend voor God”. Uit kracht van Gods genade doden we de leden, die op aarde zijn. En staan we op tot een nieuw leven. En zoeken we wat boven is, waar Christus is en niet wat beneden in deze zondige wereld is. Als het goed is dan jagen we naar de heiligmaking. En doen we ons best, niet maar hoorders van het woord te zijn, maar daders. Als we dat niet doen moeten we dat ook maar bekennen. Doch als we het wel doen, dan mag dat toch geweten worden? En bij gelegenheid ook wel eens gezegd worden? Natuurlijk niet om in ons zelf te roemen. Wat hebben we dat we niet ontvangen hebben? Maar wel tot roem van Gods genade. Tot roem van Hem, die Zijn kracht door onze zwakheid heen tot ontplooiing brengt. Het is soms alsof men denkt: hoe meer kwaad wij van ons zelf zeggen, hoe meer God geprezen wordt. Men mag zich wel eens afvragen of dat waar is. Naar mijn overtuiging is het niet waar. Is Gods genade dan zó onmachtig, dat zij geen goeds in ons leven bewerkt? Is de Heilige Geest, de Geest van Jezus Christus dan zo zwak, dat Hij in ons leven weinig of niets kan veranderen? Dat zou niet tot Gods eer zijn. Want laten wij het wel bedenken: Wat God doet in ons leven, dat doet Hij dóór ons. Wij worden door Hem ingeschakeld. Alle eer komt aan God toe, voor alle goeds, dat in ons leven voorkomt. Hij werkt „het willen en het werken tot roem van Zijn heilswil”. Maar dat doet Hij zo, dat „wij onze zaligheid bewerken met heilige zorgvuldigheid”. En als wij dat niet willen en dat niet doen, dan gebeurt het niet.

Als ouders of onderwijzers altijd maar zeggen, aan een leerling: Jij maakt er weer niks van. Jij bent weer aan het knoeien. Wat moet er van jou terecht komen! Dan werkt dat de ijver niet in de hand. Allicht gaat zo'n leerling denken: Als ik er dan toch niets van terecht breng, dan zal ik er ook niks van maken.

Zou dat gevaar ook niet aanwezig zijn als aan de „beminde gelovigen” altijd maar wordt voorgehouden: Wij zijn slecht, wij zijn zwak enz. enz. In heb in zogen. zware kringen zelden een blijmoedig, kinderlijk geloof gevonden. En niet vaak een „onderhouden van alles wat Christus ons geboden heeft”. Dat werd in die kringen ook soms grif erkend. Men had wel z'n beste ogenblikken in „heilig eenzaam met God gemeenzaam”. Maar in wat men noemde het natuurlijke leven ging men veelal zijn gang. Dat eenzijdig benadrukken van onze verdorvenheid en anderzijds weinig nadruk leggen op de triomf der genade, heeft als ik het wel heb de duivel in de kaart gespeeld. We moeten altijd op onze hoede zijn voor eenzijdigheden. Laten we wel bedenken, dat God alles doet voor onze zaligheid of redding. Maar tevens, dat wij zelf onze redding moeten bewerken.

Als iemand vraagt: moet hoe zit dat dan met de verhouding van Gods werk en ons werk? Dat is dunkt mij een geheim; een raadsel. Wie zal het doen van de Heilige Geest narekenen? Dat kunnen wij met de wind al niet.

Er zijn dunkt mij vier mogelijkheden (om er toch iets van te zeggen):

1. God doet alles, wij niet. Dus totale lijdelijkheid.
2. God eist alleen, wij doen alles uit ons zelf. Pure humaniteit.
3. God doet een deel, zoveel % en wij de rest. Zo is het ook niet.
4. God doet alles. Alle roem komt hem alleen toe. Hij werkt alles 100%. Maar wij doen alles in volstrekte afhankelijkheid van de HERE.

Zo staat het m.i. in de bekende tekst:

„Werkt uw eigen redding met vrees en beving; want het is God die werkt het willen en het werken tot roem van Zijn heilswil”.

Mogelijk om eens over na te denken.

H. STRATING — UTRECHT

DEMOCRATIE EN ABORTUS PROVOCATUS

Ter inleiding

Eén van de meest besproken onderwerpen van vandaag is wel het wetsontwerp betreffende de regeling van de abortus provocatus. Niet alleen binnen politieke partijen, maar ook op de scholen, in allerlei verenigingsverbanden en zelfs binnen de kerken staat dit onderwerp volop in de belangstelling. Op zich is dat verheugend, omdat het wijst op een grote betrokkenheid bij dit serieuze onderwerp. Anderzijds kan het een zeer verwarrende uitwerking hebben, doordat de vele discussies van steeds meer verschillende invalshoeken dreigen uit te gaan.

Mede daardoor blijken mensen met dezelfde principiële uitgangspunten t.a.v. abortus provocatus tot tegengestelde conclusies te komen. Op zichzelf behoeft dat geen probleem te zijn. Het wordt det echter wel wanneer die tegengestelde conclusies aanleiding geven tot twijfel aan elkaars uitgangspunten.

Dat dit gevaar helaas niet denkbeeldig is blijkt bijvoorbeeld uit diverse publicaties van de Reformatorisch Politieke Federatie m.b.t. standpunten inzake de abortus-wetgeving in CDA-kring. Ik voel geen behoefte om in Opbouw een standpunt van een politieke groepering te verdedigen of te weerspreken. Genoemd gevaar dreigt echter ook in de discussies binnen onze kerkelijke gemeenten. Mede tegen die achtergrond wil ik graag enkele gedachten over dit onderwerp op papier zetten. Gedachten die zich toespitsen op het kader waarbinnen iedere abortus-wetgeving tot stand moet komen: de Nederlandse democratie, alsmede de overheid en de wetgeving binnen de democratie, als belangrijke factoren in het vraagstuk van de wetgeving t.a.v. de abortus provocatus.

De visie op de overheid

Een belangrijke rol in de discussies over het abortus-wetsontwerp speelt de visie op de overheid. Zowel het standpunt dat de beslissingsbevoegdheid t.a.v. abortus provocatus geheel bij de vrouw berust, als het standpunt dat de overheid onverkort tot taak heeft het ongeboren leven te beschermen bevatten een visie op de overheid die voor een belangrijk deel bepalend is voor het uiteindelijke standpunt. Ook de verschillende conclusies waartoe zij, die abortus provocatus op zich pertinent afwijzen, blijken te komen vinden grotendeels hun grond in een verschillende visie op de overheid. Het lijkt dan ook zinvol bij de vraag rond de taak van de overheid stil te staan. Een standpunt dat in reformatische kring veel aanhangt vindt stelt dat de overheid primair tot taak heeft de Bijbelse normen te handhaven. Als middel hiertoe beschikt zij over wetgevende bevoegdheid en machtsmiddelen — het zwaard — om naleving van wetten af te dwingen. Deze visie op de taak van de overheid vinden we ook in artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis en in de standpunten van sommige reformatische politieke partijen. Toch moeten we ons afvragen of deze visie voor alle overheden in alle tijden gehandhaafd kan blijven en of deze visie anno 1979 op onze overheid kan worden toegepast. Om die reden wil ik enkele kanttekeningen bij deze visie maken. In deze visie staat de wetgeving de overheid — als dienaar van Gods — ten dienste om de Bijbelse normen te handhaven. In het democratisch staatsbestel dat wij kennen komt de wetgevende bevoegdheid echter niet slechts de overheid toe. Zij deelt deze bevoegdheid immers met de volksvertegenwoordiging, het parlement. Sterker nog: de overheid kan geen wet uitvaardigen zonder de medewerking van het parlement. Andersom kan het parlement echter wel zelfstandig gebruik maken van de bevoegdheid om wetten uit te vaardigen. Kortom: de overheid is als wetgever volledig afhankelijk van het parlement, de volksvertegenwoordiging.

Hetzelfde geldt overigens m.b.t. het gebruik van machtsmiddelen door de overheid om de naleving van de wetten af te dwingen. Wanneer wij nu desondanks van de overheid eisen om de normen die God de mens in de Bijbel stelt middels de wetgeving te handhaven, dan vragen wij van de overheid feitelijk het onmogelijke, wanneer de meerderheid van de volksvertegenwoordiging andere eisen aan de overheid stelt. Ook van christen politici zouden we hiermee het onmogelijke eisen. Anders gezegd: deze eis kan het een christen feitelijk onmogelijk maken het overheidsambt te bekleden.

Aanhangers van bovengenoemde visie op de overheid, die dit erkennen, stellen dat desondanks de overheid zo veel mogelijk zal moeten trachten de Bijbelse normen te handhaven. Afgezien van de zware verantwoorde-

lijkheid die we daarmee bij christen politici leggen in het bepalen van de grens van het toelaatbare, heb ik met deze aanvulling grote moeite. Immers: terugredenerend naar de oorspronkelijke visie op de taak van de overheid resulteert deze aanvulling in een wetgeving die *zoveel mogelijk*, maar in de praktijk toch slechts *ten dele* de Bijbelse normen handhaaft. Het resultaat is derhalve een wetgeving die een compromis bevat tussen Bijbelse en wereldse normen, waarvan de verhouding variabel is. Politiek kan leiden deze visie tot een eindeloze „*touwtrekkerij*” door christen politici om deze verhouding in het voordeel van de Bijbelse normen te beslissen! Immers: het is hun taak de Bijbelse normen *zoveel mogelijk* in de wetgeving te handhaven. Dat andersdenkenden juist tegengesteld zullen reageren behoeft geen betoog. Een dergelijk compromis tussen Bijbelse en wereldse normen lijkt mij onaanvaardbaar. Gods normen laten een compromis met wereldse normen niet toe, ook niet in de wetgeving van een natie. Zo'n wetgeving kan m.i. dan ook niet door christen politici worden nagestreefd.

Democratie contra theocratie

Een dergelijke wetgeving, een compromis tussen Bijbelse en wereldse normen is typerend voor de democratie, die zich daarin onderscheidt van de theocratie, de staatsvorm van het Oudtestamentische Israël. Waarin de democratie niet mogelijk is, een wetgeving geheel naar Bijbelse normen, is in de theocratie wel mogelijk. In het theocratische Israël was het gezag, de macht van de overheid, de koning, *niet* gebonden aan „democratische” wetten. Integendeel, de macht van de koning was direct verbonden aan Gods gezag. En dat fundamentele verschil met de democratische overheid stelde de koning persoonlijk verantwoordelijk voor het gebruik van zijn macht in Gods dienst, teneinde Gods normen te handhaven. Die verantwoordelijkheid had de koning, de overheid tegenover God en tegenover het volk dat hij daarin moest voorgaan. Een verantwoordelijkheid die even zwaar was als de straf voor een onjuist gebruik van zijn macht. Hoewel het Oudtestamentische Israël als enige ware theocratie als zodanig een unieke positie inneemt, geldt de bovengenoemde verantwoordelijkheid niet alleen voor de theocratische koningen van Israël. Dezelfde verantwoordelijkheid rust ook op andere overheden. We kunnen hierbij denken aan de Kanaänitische koningen uit het Oude Testament, maar óók aan de Griekse en Romeinse keizers, en zelfs aan de Nederlandse overheden voor 1848 (invoering van de parlementaire democratie). M.i. rust deze verantwoordelijkheid op alle overheden die regeren met een door mensen onbepaalde macht. Van al deze overheden mag dan ook een wetgeving naar Bijbelse normen verwacht worden.

In de praktijk zal de wetgeving binnen deze staatsvormen echter of geheel of geheel niet gebaseerd zijn op Bijbelse normen. Dit blijkt reeds uit de geschiedenissen van de Oudtestamentische koningen die „deden wat goed is in de ogen des Heren” of „wat kwaad is in de ogen des Heren.”

In tegenstelling tot deze staatsvormen berust de macht van de overheid in de democratie echter niet bij individuen, maar — in laatste instantie — bij het gehele volk. Immers, het volk, vertegenwoordigd in een wetgevende vergadering — het parlement — bekrachtigt de wetten, waaraan de overheidsmacht gebonden is. Wetgeving naar Bijbelse normen is derhalve binnen de democratie slechts mogelijk indien een geheel volk naar Gods normen wil leven. Een paradijs op aarde, dat wij in deze bedeling niet mogen verwachten. Stellen we desondanks ook aan de democratische overheid i.c. de christen politici daarin de eis de Bijbelse normen in de wetgeving te handhaven, dan vermengen we m.i. de democratie met theocratische elementen, hetgeen moet leiden tot een wetgeving, die gebaseerd is op een onaanvaardbaar huwelijk tussen Bijbelse en wereldse normen.

De democratische wetgeving

Bovenstaande leidt tot de conclusie dat de democratische wetgeving geen normatief karakter kan dragen, althans niet in de zin van het handhaven van bepaalde levensbeschouwelijke normen. Dat is een vergaande, maar m.i. onvermijdelijke conclusie, die vergaande consequenties heeft voor de democratie. Immers: ontsloeg de regering van een kwade overheid in het Oudtestamentische Israël het volk al niet van haar verantwoordelijkheid om naar Gods normen te leven, binnen de democratie wordt de verantwoordelijkheid van het volk op dit punt nog veel sterker geaccentueerd. Ligt de verantwoordelijkheid om Gods normen te handhaven in de theocratie primair bij de overheid, in de democratie ligt die verantwoordelijkheid geheel bij het volk. Dit brengt mij dan ook tot de conclusie dat de democratische wetgeving zich dient te beperken tot het stellen van regels — dus géén levensbeschouwelijke normen — gericht op het garanderen van de ruimte en de vrijheid die het de burger, het volk, mogelijk maakt deze verantwoordelijkheid te dragen. *Hierin* ligt op het terrein van de wetgeving m.i. de taak van de democratische overheid. Hierin ligt ook de taak van de christen politicus. Hij zal zich moeten beijveren voor een wetgeving die het het volk mogelijk maakt naar Bijbelse normen te leven. Hierin ligt de verantwoordelijkheid van de christen politicus tegenover God en tegenover

het volk. In het verlengde daarvan zal de overheid ook middels de wetgeving regels moeten stellen die garanderen dat de vrijheid van de één niet ten koste gaat van die ander.

Samengevat: de democratische wetgeving *mag* naar mijn mening geen poging zijn om Bijbelse normen te handhaven, maar *moet* een garantie zijn om naar Bijbelse normen te kunnen leven. Hierin ligt m.i. voor christenen de waarde van de democratie. Een waarde, die m.i. slechts overtroffen kan worden door een ware theocratie als bestond onder koning David.

Deze visie op de democratie, haar overheid en haar wetgeving heeft onvermijdelijk consequenties voor de beoordeling van het wetsontwerp m.b.t. de abortus provocatus. Abortus provocatus, zonder dat daarbij het leven van de moeder in het geding is, moet m.i. naar Bijbelse normen pertinent worden afgewezen. Gezien het voorgaand mag dit echter binnen de democratie niet leiden tot een wettelijk verbod van abortus provocatus. M.i. moeten we dat standpunt ook hier handhaven. Een verbod van abortus provocatus op grond van deze Bijbelse norm leidt onvermijdelijk tot een wetgeving, waaronder in deze wet de Bijbelse norm geldt, terwijl in tal van andere wetten wereldse normen zullen gelden en Bijbelse normen met voeten getreden worden. Het leidt onvermijdelijk tot een wetgeving die abortus provocatus naar Bijbelse normen verbiedt, maar prostitutie en kansspelen tegelijkertijd toelaat: een m.i. onaanvaardbaar compromis tussen Bijbelse en wereldse normen.

Bescherming van het ongeboren leven

Als aan de Bijbelse normen in de democratische wetgeving niet zondermeer kunnen resulteren in een verbod van de abortus provocatus, kan misschien de bescherming van het ongeboren leven hiervoor een grond opleveren. Immers: de democratische overheid, die regels moet stellen om het volk de ruimte en vrijheid te garanderen, die nodig is om haar verantwoordelijkheid te dragen, dient tevens regels te stellen die bescherming bieden tegen het misbruik van die vrijheid door anderen. Ik vrees echter dat ook deze weg naar een verbod van abortus provocatus in de democratie dood blijkt te lopen. De jongste geschiedenis heeft met haar afschuwelijke werkelijkheid van duizenden abortussen per jaar aangetoond dat de democratische overheid de machtsmiddelen mist om een effectieve bescherming van het ongeboren leven middels de strafwetgeving te kunnen bieden. Uitbreiding van die machtsmiddelen is — afgezien van de politieke haalbaarheid en de mogelijke ongewenste gevolgen voor andere terreinen — m.i. een heilloze weg. Bescherming van personen door de democratische overheid is in de meeste gevallen eerst mogelijk nadat de betrokken personen hiertoe een beroep op de overheid doen. Dat beroep op de overheid, dat van essentieel belang is voor een effectieve bescherming via de strafwetgeving, ontbreekt het ongeboren kind ten ene male. Bescherming van het ongeboren leven middels de strafwetgeving kan m.i. — en de praktijk heeft het bewezen — dan ook nauwelijks effectief zijn.

De vraag werpt zich tenslotte op of de democratische overheid misschien over andere middelen beschikt om het ongeboren leven effectiever te beschermen. Misschien dat die middelen er zijn. Te denken valt aan het bestrijden van de oorzaken van een groot aantal abortussen. Verbetering van de voorlichting, vereenvoudiging van de adoptiewetgeving, verbetering en stimulering van de hulpverlening. Het lijken op dit moment lapmiddelen. Toch meen ik dat onze democratische samenleving in deze richting alternatieven zal moeten vinden voor het wettelijk verbod van abortus in haar theocratische tegenhanger.

Vrouwen- contactdag 1 sept. te Utrecht

Nu de landelijke vrouwencontactdag in zicht komt, willen we u daarover wat nader informeren.

We hebben ds W. J. van der Linde te Heerenveen bereid gevonden die dag voor ons te spreken over: De zin (?) van het lijden. Een onderwerp, dat ons allen bezig houdt en waarover wel het een en ander valt te zeggen en waar zeker veel over te vragen is.

Candidaat D. F. Olivier, onze „hulpprediker” in Utrecht, hoopt

het slotwoord te spreken. Verder vermeldt het programma samenzang onder leiding van Jo Kapteyn, declamatie, koorzang en een koperkwartet.

Utrecht is op de laatste vrouwencontactdag in Wezep uitgekozen als vergaderplaats in '79. Het is, hoe vreemd het moge klinken, in onze stad wel moeilijk tegen een redelijke prijs een geschikte plaats voor een bijeenkomst van plm. 700 mensen te vinden. Ons eigen kerkgebouw is te klein voor zo'n aantal bezoekers; de kerken in de stad, die eventueel in aanmerking zouden komen voor het houden van deze vergadering, worden niet verhuurd. Zo zijn we toch weer bij de congreszaal van het Beatrix(jaarbeurs)gebouw aan de Croeselaan

terecht gekomen, waar we 7 jaar geleden ook vergaderden. Hoewel de huur hoog is, leek ons deze ruimte toch de meest geschikte oplossing. De entree valt daardoor hoger uit en komt nu op f 7,50 per persoon.

Degenen, die per trein komen, kunnen een reductie van 20% op het reisgeld krijgen, verleend door het Jaarbeursvergadercentrum. Daarvoor kunnen kaarten worden aangevraagd bij onderstaande adressen.

In de middagpauze is er gelegenheid gebruik te maken van een verrukkelijke „open tafel”. Allerlei soorten brood van de „warme bakker”, broodbeleg, koffie, thee en andere dranken kunt u in de zaal naast de vergaderzaal **onbeperkt** nemen tegen de prijs van f 13,— per persoon. Wie dit teveel vindt, kan ergens in Hoog-Catharijne wat gaan consumeren.

Voor het onderling contact is het gezelliger met elkaar de lunch te gebruiken. Maar ieder is vrij hierin te doen wat zij wil.

Wilt u de lunchbonnen per giro bestellen? (gironr. 689810, ten name van J. Zinkstok-Vos, Utrecht). We willen liefst zo spoedig mogelijk weten hoeveel lunchbonnen en reductiekaarten voor de trein u wenst te ontvangen.

We hopen, dat velen naar Utrecht komen en dat we met elkaar een fijne en leerzame dag mogen hebben.

Namens de commissie van voorbereiding,

B. Busstra-Schootstra,
Spinozaweg 8, 030-935038,

G. Vos-Zomer,
Rubicondreef 8, 030-613179

J. Zinkstok-Vos,
G. v. Walenborchstraat 10,
030-714346, Utrecht

kerknieuws

Ds H. Veltman, em. predikant (van o.a. Zeist) hoopt 24 augustus a.s. zijn 75e verjaardag te vieren. Wie hem wil komen gelukwensen wordt verzocht niet thuis te komen. Van 19.00-21.00 uur is er receptie in het Dorps-huis te Heerde. Adres: van Meurslaan, achter Gemeentehuis.

Nijmegen — De kerkeraad van de Ned. Ger. Kerk te Nijmegen verzoekt alle studenten en militairen die lid zijn van één van onze kerken en in Nijmegen verblijven of er zich gaan vestigen, hun adres op te geven aan de scriba: P. de Putter, Uranusstraat 41, 6543 ZR Nijmegen, telef. 080-771673.

Eventuele mededelingen van betrok-

ken kerkeraden of ouders zijn vanzelfsprekend ook welkom.

G.L.J.C. — De jaarlijkse bijbelstudie-weekends van het G.L.J.C. worden dit jaar gehouden op: 24-26 augustus in Baambrugge; 7-9 september in Vierhouten; 14-16 september in Schoonloo.

Thema is dit jaar: „Gerechtigheid”. Naast een Bijbelse oriëntatie willen we ook een viertal actuele onderwerpen behandelen, te weten: straf, rechten van de mens, rechtvaardig leven, onze verhouding tot de Derde Wereld.

Opgave, liefst zo snel mogelijk, kan gebeuren bij: Hans Groen, Henri Duntlaan 29, 1111 ZG Diemen, tel. 020-990445.

ADRESSEN

Amsterdam-Centrum — Per 1 juli is het adres van het scribaat: A. J. v. d. Helm, Dintelstraat 106-II, 1078 VZ Amsterdam, tel. 020-640632.

Ermelo-Harderwijk-Putten — Het adres van de scriba is, met ingang van 1 augustus: Ph. A. Knieriem, Zandlaan 13, 4843 NA Harderwijk, tel. 03410-14929.

Maassluis — Het dares van de kerkeraad te Maassluis is: L. Douw, Spechtstraat 122, 3145 XM Maassluis, tel. 01899-17974.

l'Abri in augustus

- 4.8 H. G. Geertsema.
- 11.8 M. de Klijn, Kunstweekend.
- 18.8 W. G. Rierkerk, Castaneda.
- 25.8 B. Wielenga, Dialoog en confrontatie.

De **HERE** heeft ons blij gemaakt met een zoon en broertje

Peter Johannes

W. J. v. d. Linde
J. I. v. d. Linde-Reitsema
Roelof
Henk
Carien
Jan-Willem

Heerenveen, 13 juli 1979
Veluwelaan 12

Roept uit met blijdschap: „God is Hij. Hij schiep ons, Hem behoren wij.” Zijn goedheid is als morgendauw: elk nieuw geslacht ervaart zijn trouw.
Ps. 199

Dankbaar en blij ontvingen wij uit Gods milde Vaderhand onze dochter

ALIES

Henk en Geja
Veldman-Holwerda

24 juli 1979
Rijksweg 171 - 9792 PD Ten Post

God vertrouwde ons een 4e kind toe.

Matthias Cornelis

Aad en Janny Horsman

Matthijs is een broertje van

Mirjam
Ingrid
Ralf

Lisse, 27 juli 1979
van Heemskerkplein 15, Lisse

In de kracht van zijn leven werd door de HEERE plotseling uit ons midden weggenomen onze broeder

A. Stouthandel

Velè jaren heeft hij onze Gemeente met grote ijver en trouw gediend als ouderling. Met dankbaarheid maken wij daarvan gewag. Trooste de HEERE met zijn rijke beloften zijn weduwe, kinderen en ons allen.

Namens de Kerkeraad van de Gemeente van Arnhem,
K. B. Holwerda, praeses
W. Kats, scriba

Voor de vele belangstelling en deelneming, betoond na het overlijden van onze lieve schoonzuster en tante

W. Bruins-Meijer

betuigen wij hiermede onze hartelijke dank.

Namens de familie,
Mevr. M. Meijer-Brijder

Apeldoorn, juli 1979
Hofstraat 65

BREUKELLEN

Het bestuur van de Vereniging voor Prot. Chr. Onderwijs vraagt voor haar school „PRO REGE”, D. de Witstraat 9, m.i.v. 1 oktober of zo mogelijk eerder,

een onderwijzer

- die het Chr. Ond. uit overtuiging dient.
- ervaring gewenst, niet vereist.
- bevoegd voor j en r.
- voor klas 3/4.
- mee wil werken aan het schoolwerkplan.
- kleine, gezellige school, voorzien van goede materiële voorzieningen.
- gemeente verleent medewerking bij het verkrijgen van een woning.

Inlichtingen bij en sollicitaties aan J. H. Rabbers (schoolleider), Eendrachlaan 75, 3621 DE Breukelen, tel. 03462-1453 (school) 1941 (huis).

Voor al uw

handels- en familiedrukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nootgedacht 3 · Zeist

Jaqueline Pals - 18 jaar -
wonende te Emmen,
zoekt i.v.m. haar studie
(Kinderverzorging en opvoeding)

EEN KAMER IN ZWOLLE

Tel. 05910 - 15134.

Wie kan mij zo spoedig mogelijk helpen aan

EEN KAMER IN AMSTERDAM ?

Joke Smouter, tel. 01806 - 5764.

Jongeman zoekt dringend

KAMERS + KOOKGELEGENHEID in Amersfoort of directe omgeving.

Wie kan hem daarbij helpen?

Tel. 020 - 154116.

Jonge, zich vaak eenzaam voelende vrouw wil graag

CORRESPONDEREN / KENNISMAKEN

met man van omstreeks 30 jaar.

Positief christelijke levensovertuiging.

Brieven graag richten aan dit blad, met vermelding van nr. 17-8-79.

PLAATS UW FAMILIEBERICHTEN IN DIT BLAD !